

Wat God heeft verbonden

Dit artikel is een kortere vorm van de Toelichting bij het artikel 'Natuurwet', geschreven naar aanleiding van de enquête inzake het huwelijk en gezin voor de bijzondere bisschoppenconferentie in het Vaticaan oktober 2014; de nieuwtestamentische teksten staan alleen in het Nederlands. Het artikel '[Natuurwet](#)' is ook via een link op de site Over Geloof op te roepen en is in haar huidige vorm op 15 februari 2020 gepubliceerd.

Het is wel goed om eerst de twee teksten te lezen over dit onderwerp zoals die in de evangeliën van Matteüs 19 en Marcus 10 staan (laatste pagina). Matteüs schrijft later dan Marcus en u ziet dat hij de vraag die de farizeeën bij Marcus stellen aanvult met "om een willekeurige reden" en zo verduidelijkt.

De andere teksten zijn tussendoortjes ter verduidelijking.

Er staan hier en daar een paar woordjes in het Grieks, de taal waarin het Nieuwe Testament is geschreven, maar die kunt u overslaan omdat het Nederlands erbij staat. Ze zijn voor de kenners bedoeld.

De algemene situatie is dat men de huwelijkstrouw niet zo in ere hield. Een stroming onder de Joden was die van Hillel die vond dat de Jood zijn vrouw al mocht wegsturen als hij geen zin meer had in haar. De school van Sjammai was wat minder frivol maar ook nogal soepel. Als Jezus vasthoudt aan de trouw, stellen zijn leerlingen dat je dan beter niet kunt trouwen (Mt 19,10) en ook Lucas waarschuwt dat ook huwelijkstrouw bij het koninkrijk hoort (Lc 16,18). Heb 13,4 benadrukt dat in de gemeente losbandigheid in het huwelijk niet past. Dus is het niet zo verwonderlijk dat de Farizeeën Jezus om zijn menig vragen. Kunnen ze discussiëren en hem eventueel pootje lichten.

De vertaling van het antwoord van Jezus aan de farizeeën in Mt 19,8 en Mc 10,5 over de scheidingsregel van Mozes, "Omdat u hardleers bent", (Willibrord 1995) is een interpretatie. Het gaat uit van de gedachte dat farizeeën alleen maar slechteriken zijn, kampioen van verstoktheid. Omdat Jezus, zelf ongehuwd, de farizeeën aanspreekt, "u", lijkt het erop dat het antwoord typisch voor hen is. Maar het gaat om de Wet, die voor iedere Jood geldt, hem heilig is; ook voor een vrome Jood kon zo'n vraag actueel zijn. Zou het antwoord dan anders zijn? Bovendien, zou Mozes veronderstellen dat een Jood verhard van hart het huwelijk aangaat?

Verder: mannen zijn onderling bezig. Wij denken meer aan gelijkwaardigheid van man en vrouw, hetgeen toen en daar bij hen anders lag. Maar dat is nu even punt twee. Even flink zijn.

Vervolgens, als een reden wordt bedoeld, "omdat" 'jullie hardleers zijn', gebruikt het Nieuwtestamentisch Grieks een voegwoord, γαρ of 'ὅτι, 'omdat' of 'want', met een bijzin, en als voorzetsel δια¹ 'vanwege'. Maar προς (την) betekent "ten aanzien van", "in tegenwoordigheid van"²: "in tegenwoordigheid van uw hardheid van hart heeft Mozes ..." dus: als die situatie zich voordoet, dan geldt de regel. Het gaat dus niet om een reden voor een algemene situatie, 'omdat', maar om een specifiek geval, 'indien'.

Nu die hardheid. Het Griekse σκληροκαρδία - hardheid/onsoepelheid van harte - komt in het Nieuwe Testament tweemaal voor en kan binnen het huwelijk alleen maar worden vertaald met 'het echt vastlopen van de relatie': als de relatie is verhard, het hart niet meer spreekt en hoort, de liefde weg is, niet meer vermag, er geen een-zijn meer is, kun/mag (moet?) je die regel van scheiding toepassen. Het gaat om een verandering van de oorspronkelijke situatie. Het woord "hardleers" deugt hier niet. Als je σκληροκαρδία ook in Mc 16,14 vertaalt met 'hardleers', ben je hardvochtig, zie je hun trauma na de dood van Jezus niet. Ook hier is onmacht meer ter zake dan onwil: ze konden (hun ogen) niet geloven en niet zomaar omschakelen, al zouden ze wellicht graag willen. Ik versta: "Doe maar, Thomas, ik ben het echt! En geloof in mij".

Ter zijde: Deut 10,16, Sir 16,10 of Jes 6,10 is niet ter zake; het gaat niet om geloof/inzicht maar om huwelijksrecht/-trouw. Heeft een woord dat ca. 300 jaar daarvoor drie maal in de LXX wordt gebruikt dan nog dezelfde betekenis? Het heeft wel een achtergrond van verandering - na de Sinäi - maar duidt

---

¹ J. Harold GREENLEE: *A concise exegetical grammar of the New Testament*, page 35 en 71. Ook de Handkonkordanz van Alfred Schmoller noemt geen Latijns synoniem van oorzaak voor προς.

² Walter BAUER: *Wörterbuch zum Neuen Testament*; Walter de Gruyter Berlin 1971 kol. 1409: "*Im Hinblick auf eure Verstocktheit*". Zo ook de Vulgata: Ait illis: "Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non sic fuit".

Maar de Kings James Bible: He saith unto them, Moses because of the hardness of your hearts suffered you to put away your wives: but from the beginning it was not so. In het Duits: Er antwortete: Nur(!) weil ihr so hartherzig seid, hat Mose euch erlaubt eure Frauen aus der Ehe zu entlassen. Am Anfang war das nicht so. In het Frans: Il leur répondit: C'est à cause de la dureté de votre cœur que Moïse vous a permis de répudier vos femmes; au commencement, il n'en était pas ainsi. De Nieuwe Bijbelvertaling zegt: "Omdat u harteloos en koppig bent".

op onwil, niet op onmacht. Voor typisch 'hardnekkig', onwil, staat in het N.T. σκληροτραχηλος; zie Hand 7,51. Mc 3,5 hanteert πωρωσις, blindheid ("caecitas") van het hart. Zij waren al 'blind', toestand. Durlitia (cordis), voetnoot 2, heeft een (bij)betekenis van verharding³, gevolg van verandering.

Conclusie: aangezien de farizeeën zeggen "om een willekeurige reden" en Jezus alleen die genoemde reden opgeeft, kun je stellen dat dat de enige reden is die Gods Opzet mag/kan passeren. De Wet voorziet heel wijs, redelijkerwijs uit ervaring, dat zo iets kan gebeuren - ook toen - en dan hoef je geen ijzer met handen te breken. Maar scheiden "om een willekeurige reden" gaat principieel, 'beginnelijk', tegen Gods Opzet in. Jezus' antwoord op die vraag houdt dan in: "Wat God heeft verbonden zal de mens niet *zomaar* scheiden".

Nadere toelichting

Het "om een willekeurige reden" is de clou van die discussie. Mt 19 preciseert dus Mc 10, dat die woorden niet heeft (het antwoord in v.4 is te vaag), ordent ook de volgorde van de redenering: eerst de vraag, dan het volledige principe-antwoord van Jezus en dan de uitzondering⁴. Dat Mc in 10,6 de uitzondering (v.5) voorop zet en het principe ("Vanaf begin echter") erna benadrukt⁵ die scheidingsregel als uitzondering; de mens zal niet scheiden ("om een willekeurige reden"). De omgang met het zesde gebod was te vrij. Het Grieks zegt niet "vanaf het begin" maar "vanaf begin", punt van uitgang, principe; dan is er plaats voor uitzondering zoals ook "behalve ingeval van ontucht" er een is, (Mt 5,32)

Ter zijde: Mt 19,9 is een invoeging, herhaling van het leerpunt van Mt 5,31.32 - een punt in de opsomming - en past in Mt 19 niet goed. Het Griekse "ὅν" insinueert bovendien dat het om een slagzin gaat, niet om een betoog. Zo ook Mc 10,11. Een slagzin nuanceert niet.

Als "omdat u hardleers bent (en koppig)" een juiste vertaling is, legitimeert de Wet een misstand - onmogelijk! Zij accepteert hardleersheid noch smoes als geldige reden maar voorziet wel in menselijk tekortschieten. Dat zij barmhartigheid of iets nog beters. Pastorale zorg. Ervaring en gezond verstand - soms helaas nodig.

Jezus verandert de Wet niet, integendeel, hij handhaaft, dus ook die regel; hij vult haar in. Daarom zie ik niet dat de Wet (N.B. van Mozes, hem heilig) overvleugeld, 'overruled' wordt door een goddelijke wet - zoals dat heet. Wel kun je stellen dat Jezus het verbod, "gij zult niet (echtbreken)", positief invult met een visie, ideaal, roeping; net zoals hij met De Acht⁶ Zaligsprekingen de Tien Geboden omkranst.

Ik denk dat het ὅτι in v.8, dat bij Mc niet ter zake is, de spil is. Het kan de inhoud van een zin aangeven, een soort indirecte rede, en dan onvertaald blijven. Maar hier gaat het om een antwoord op "Waarom?" dus "Omdat" en dit "omdat" heeft betrekking op ἐπέτρησεν: "omdat hij heeft toegestaan"; het 'omdat' van het scheiden ligt in σκληροκαρδία, hartverstarring. De Vulgata Nova had moeten vertalen: "*Quoniam* Moyses ..." Zie voetnoot 2.

De secure vertaling van het antwoord van Jezus op de vraag: "Waarom heeft Mozes (zie Mt 5, 31) dan opdracht gegeven om ...?" zij dan: "Omdat Mozes u toestond om in geval van verstarring van uw hart uw vrouwen weg te sturen ...", (heeft hij u opdracht gegeven haar een scheidingsbrief te geven.) "Maar dat is niet de Opzet". 'Want man en vrouw zetten de schepping voort van Hem, één en enig.'

Zonder die brief was de positie van de vrouw in de samenleving rechteloos, "Gij zult niet stelen".

Met deze benadering, die aansluit bij de realiteit, is er geen enkel probleem met/over de Wet en Jezus' uitleg. Jezus benadrukt duidelijk het ideaal van blijvende éénheid maar erkent de uitzondering volgens de Wet.

Kortom, ik zie niet dat je op grond van het evangelie kunt stellen dat een kerkelijk huwelijk zonder meer onverbreekbaar is; als het sacrament niet meer functioneert, geen gereedschap meer heeft omdat de relatie (het 'heen-en-weer') geen dienst meer doet ondanks het goede voornemen en de eerlijke belofte, beëindig dan het huwelijk - met pijn in het hart - en geef ruimte waarbij 'ongemak' tot een minimum wordt gereduceerd, onrecht wordt voorkomen en een nieuw perspectief mogelijk is en zinvol. De onmacht scheidt. Een klus voor de moraalgroep⁷, die moet benoemen wat Petrus tot ontbinding⁸ moge bewegen en de kerk tot het aanbieden

³ Latijnsch Woordenboek Stoomdrukkerij J.B. Wolters, Maart 1882

⁴ Zo'n precisering komt ook voor in Lc 17,3.4, dat Mt 18,21.22 aanvult: de broeder vraagt om vergeving. Dan pas!

⁵ a.w. in voetnoot 2 blz.77.

⁶ 'Acht' met de betekenis van een nieuwe tijd, die met hem aanbreekt. Zie Boek over Geloof, Getallensymboliek.

⁷ "overlaten aan inmiddels genoeg voorhanden zijnde gehuwde systematische theologen, dogmatici, pastoraal- en moraal-theologen, ethici, pastoraalpsychologen, sociologen en verstandige huismoeders, die ook vanuit ervaring kunnen denken?" stukje tekst uit het artikel "Natuurwet".

⁸ De toezegging van Jezus aan Petrus: "Wat gij op aarde zult ontbinden, zal ook in de hemel ontbonden zijn".

van kundige steun en het (be)vestigen van een/de genadestatus voor de nieuwe situatie - haar pastoraal vermogen, niet meer kerkrechtelijk maar pastoraal-psychologisch, niet meer van lang geleden maar actueel. Als je meer weet, moet je dan niet anders gaan denken omwille van wat ook waar is, waarde heeft?

Een heel ander punt: gescheiden gelovigen die een tweede (burgerlijk) huwelijk zijn aangegaan mogen wel deelnemen aan de Eucharistie maar niet ter Communie gaan. Vreemd. De Eucharistie⁹ bestaat uit de offerande + de dank-'actie' + de Communie. Is hij/zij dan wél rein genoeg om dank aan te bieden "door Hem en met Hem en in Hem"? Dan heeft het vroegere "Extra omnes" vòòr de offerande meer inhoud.

25 maart 2014 - november 2020

Enige teksten uit de Willibrord '95

Marcus 10

2 Er kwamen farizeeën op Hem af met de vraag of een man zijn vrouw mag verstoten; ze wilden Hem op de proef stellen. 3 Hij gaf hun ten antwoord: 'Wat heeft Mozes u voorgeschreven?' 4 Ze zeiden: 'Mozes heeft toegestaan een scheidingsakte te schrijven en haar dan te verstoten.' 5 Daarop zei Jezus hun: 'Omdat u hardleers bent, heeft Mozes u dat voorgeschreven. 6 Maar vanaf het begin van de schepping heeft Hij hen mannelijk en vrouwelijk gemaakt. 7 Daarom zal een mens zijn vader en moeder verlaten en zich hechten aan zijn vrouw, 8 en die twee zullen één zijn. Ze zijn dus niet meer twee, maar één. 9 Dus: wat God heeft verbonden, moet de mens niet scheiden.'

slagzin 10 Thuisgekomen vroegen de leerlingen Hem opnieuw hierover. 11 Hij zei hun: 'Wie zijn vrouw verstoot en met een ander trouwt, pleegt echtbreuk tegenover haar, 12 en als zij haar man verstoot en met een ander trouwt, pleegt zij echtbreuk.'

Matteüs 19

3 Er kwamen farizeeën op Hem af om Hem op de proef te stellen. Ze zeiden: 'Is het een man geoorloofd zijn vrouw te verstoten om een willekeurige reden?' 4 Hij gaf ten antwoord: 'Hebt u niet gelezen dat de schepper hen vanaf het begin mannelijk en vrouwelijk heeft gemaakt? 5 En dat Hij gezegd heeft: Daarom zal een mens zijn vader en moeder verlaten en zich hechten aan zijn vrouw, en die twee zullen één zijn? 6 Ze zijn dus niet meer twee, maar één. Dus, wat God heeft verbonden, moet de mens niet scheiden.' 7 Ze zeiden Hem: 'Waarom heeft Mozes dan bevolen haar te verstoten door haar een scheidingsakte te geven?' 8 Hij zei hun: 'Omdat u hardleers bent, heeft Mozes u toegestaan uw vrouw te verstoten, maar dat was niet zo vanaf het begin. *invoeging, slagzin* 9 Maar Ik zeg u: wie zijn vrouw verstoot, behalve in het geval van ontucht, en met een ander trouwt, pleegt echtbreuk.

(10 Zijn leerlingen zeiden Hem: 'Als het zo is tussen man en vrouw, is het beter niet te trouwen.')

Marcus 16 *verrijzenis*

14 Later verscheen Hij aan de elf, toen ze aan tafel waren, en Hij verweet hun hun gebrek aan geloof en hun verstoktheid van hart, omdat ze geen geloof geschonken hadden aan hen die Hem in leven gezien hadden.

Matteüs 5 *leerpunt*

31 Ook is er gezegd: Wie zijn vrouw verstoot, moet haar een scheidingsbrief geven. 32 Maar Ik zeg jullie: ieder die zijn vrouw verstoot, behalve in geval van ontucht, brengt haar tot echtbreuk, en wie trouwt met een vrouw die is verstoten, pleegt echtbreuk.

Matteüs 18 *vergeving*

21 Toen kwam Petrus bij Hem en zei: 'Heer, hoe vaak moet ik mijn broeder vergeven als hij mij iets misdoet? Tot zeven keer toe?' 22 Jezus zei hem: 'Niet tot zeven keer toe, zeg Ik je, maar tot zeventig maal zeven keer toe'.

Lucas 17 *vergeving*

3 Kijk goed uit! Als je broeder zondigt, wijs hem dan terecht, en als hij zich bekeert, vergeef hem dan. 4 Als hij zevenmaal op een dag tegen je zou zondigen en zevenmaal tegen je komt zeggen: "Ik heb er spijt van", dan moet je hem vergeven.

Piet Goris www.overgeloof.info

---

⁹ Zie de link "Cruciaal" op de site na de inhoudsopgave van het "Boek over geloof".